

råder, han har sat sig for at skildre, altid var vertikal – eller sagt på en anden måde – de rige gav til de fattige. Hovedårsagen til denne fejltagelse ligger i hans udgangspunkt, Macnaghten's definition, nemlig at det er et udtryk for *social aid* at forsyne folket med korn(penge), undervisning og lægehjælp. Vort kilde-materiale hertil er spinkelt, men meget taler for at denne proces i lige høj grad var horisontal, de rige gav til de rige, og de fattige måtte hjælpe sig selv. Begge grupper indgår i begrebet *demos/populus*. Hvad angår de fattiges muligheder for at organisere sig for at skabe større social tryghed, er forf. tavs. Ganske vist nævner han flere steder begreber som *clubs, societies, assemblies* og *associations*, men det er ikke muligt at forstå disse vage betegnelser, uden at de tilsvarende latinske og græske gloser er anført. Dette udelades (f. eks. s. 50).

Efter endnu en gang at have diskuteret begrebet *pity* som motivering (kap. VI) forkastes denne begrundelse igen – og efter min mening med rette. De få eksempler herpå, der kan anføres, synes ikke at være repræsentative.

Derefter går Hands over til sin undersøgelses egentlige emne. I kapitel VII gives en fremstilling af fødevareforsyningen, herunder korn, olie og penge. I kapitel VIII fortsættes med undervisning, og kapitel IX omhandler sundhed og hygiejne. Hands er i disse kapitler helt traditionel. I kapitel IX nævnes et af de for mig at se få eksempler på *social aid* af moderne tilsnit i denne fremstilling. Invalider i Athen med en formue under 3 minae fik 2 obol om dagen, en foranstaltning som tilsyneladende blev indført af Solon. Der er her tale om en udvælgelse efter behov (s. 137).

Værket fattes en egentlig konklusion, men Hands' indstilling læses klart i de enkelte kapitler. Man kan ikke finde nogen form for *social aid* organiseret efter moderne princip og tankegang. De rige gav sjældent til de fattige, fordi de var fattige; det var fremmed for græsk/romersk tankegang. Man gav for at få noget igen.

PETER ØRSTED

A. W. LINTOTT: *Violence in Republican Rome*. Oxford University Press 1968. xii + 234 s. 45 sh.

Denne bogs formål er at analysere voldelige metoder inden for den romerske republiks politiske liv, et emne, der nødvendigvis behandles i snart sagt alle bøger vedrørende især den sene romerske republiks historie. Det er næsten blevet en almen anerkendt sandhed, at den romerske borgerkrigsperiode – fra Graccherne til Actium – bestod af perioder med gadekampe vekslende med perioder af regulær borgerkrig, hvor hærene afgjorde de politiske problemer. Just på grund af denne *communis opinio* er Lintotts penetrerende studie et nyt-tigt korrektiv.

Bogen falder i fire hovedafsnit. Det første skildrer baggrunden for volds-anvendelsen. Her peges på en række faktorer, der alle synes at vise, at volds-anvendelse ikke lå romeren så fjernt, som man skulle tro ud fra et moderne retssamfunds synspunkt. *Vim vi repellere licet* synes at være et gammelt retsprincip, der var dybt forankret i romernes bevidsthed, og fremdragelsen af dette kaster nyt lys over en række forhold i den senere romerske republik – f. eks. over

Ciceros argumentation i talen *pro Milone*, hvor denne forsvarer for mordet på Clodius. Vi må med Lintott tro, at argumentationen *iure caesum Clodium* ikke er en argumentation ad hominem, men virkelig juridisk relevant. I en række tilfælde synes nødværgeretten at have været gældende helt ned i den sene romerske republik, hvis retsvæsen først og fremmest adskilte sig fra vort derved, at der ikke eksisterede noget apolitisk politikorps, der kunne opretholde ro og orden, hvorfor nogle former for retsinstitutter, f. eks. stævning, stadig havde præg af tvang. Retsvæsenets udvikling fra arkaisk tid går bl. a. ud på at begrænse selv-tægt – en tendens vi så vel kender fra vor egen middelalder – men vi har altså i den romerske adelsrepublik tydelige reminiscenser af en ældre retstilstand.

Det næste afsnit behandler *The Nature of Violence*. Det er en god sammenstilling og diskussion af kilderne til f. eks. bandeuvæsnene i 50'ernes Rom, men det er her vanskeligere at sige noget virkelig nyt. Tredie afsnit behandler *The Repression of Violence* gennem magistrater, gennem lovgivning o. s. v. Et særligt kapitel er viet det såkaldte *senatus consultum ultimum*, der er statens nødværge over for personer, eller grupper, der får for stor magt. Endelig følger en kronologisk gennemgang af voldsanvendelser i den sene republik. Forfatteren konkluderer, at voldsanvendelse vel førte til republikkens opløsning, men næppe havde denne til formål: »The constitution was unequal to controlling violence. At the same time its use was encouraged both by tradition and principle, and politicians applied these without foreseeing the consequences«. Næppe nogen af dramaets aktører ville omstyrte den bestående stat, men de »kom til« det, da de anvendte metoder, de ikke selv var herrer over. Det værdifulde i denne bog er næppe den ret almene konklusion, men langt snarere det væld af reinterpreterationer af kildesteder og situationer, som forfatterens synspunkter medfører. Fremhæves skal her blot den mesterlige analyse af tyranmordet, der behandles i flere sammenhænge. Bogen, der nu er suppleret med en artikel af samme forfatter i *Historia* bd. XIX, 1970, kan varmt anbefales enhver, der nærer mere seriøs interesse for romersk historie.

JENS ERIK SKYDSGAARD

WILLY HARTNER: Die Goldhörner von Gallehus. Die Inschriften, die ikonographischen und literarischen Beziehungen, das Entstehungsdatum. Wiesbaden, Franz Steiner Verlag, 1969. 115 s. 114 Fig. 2 Foldetavler.

Forfatteren er Professor i Videnskabens Historie ved Johann Wolfgang Goethe-Universitetet i Frankfurt a. M.; af Fag er han Astronom, men en Interesse for Stjernebilledernes Historie har bragt ham til at studere orientalske Sprog; han har ogsaa haft en Lærestol i nordiske Sprog, og er saaledes godt inde i Oldnordisk. Hans udvalgte Afhandlinger er udgivet af hans Elever paa hans Tres-Aarsdag i 1968 under Titlen *Oriens et Occidens*. Emnerne er Videnskabens Historie og historisk Astronomi fra Kina, Nær-Østen, Islam og Renæssancen.

De to Guldhorn der blev fundet 1639 og 1734 og i 1802 blev stjålet og omsmeltet, regnes for at være Arbejder fra samme Haand og dateres af Arkæologerne til + 400–450. Det først fundne Horn, hvoraf kun den yderste Del mangler, kaldes gerne Det lange Horn; det andet, hvoraf en noget større Del mangler,